

spiegel duurt: ga weg van voor den spiegel of neem den spiegel weg of het licht, en het *zijn* van het beeld is verdwenen; »de man die zijn aangeboren aangezicht bemerkte in eenen spiegel, is weggegaan en heeft terstond vergeten hoedanig hij was." 1) Rook en damp zijn het beeld van weinig realiteit, omdat zij ras verdwijnen; berg en rots zijn symbolen van veel realiteit, omdat zij eeuwen verduren; wat eeuwig duurt heeft de meeste realiteit; die maat geldt van alle realiteit, zoowel der zienlijke als der onzienlijke dingen 2).

Met deze enkele opmerkingen over het reële mag ik voorloopig volstaan, om thans met U te onderzoeken wat het ideële is.

Het ideële staat tot de *idee*, gelijk het reële tot de *res*. De idee duidelijk en scherp te omschrijven, is op zich zelf reeds niet gemakkelijk, evenmin als de omschrijving van andere elementen van ons zieleleven, maar wordt nog moeilijker, omdat van de dagen van Plato af de opvatting niet dezelfde gebleven is. Waren voor hem de ideeën de objecten van het zuivere en heldere begrip, waren ze voor Augustinus, die onder den invloed der Platonische ideeënleer stond, *principales formae* quaedam vel *rationes rerum stabiles atque incommutabiles* 3), in de nieuwere filosofie verstond men er weinig meer onder dan voorstellingen. Spinoza verstaat onder den naam van idee dien vorm van eenige gedachte, door wiens onmiddellijke waarneming men zich van die gedachte zelf

1) Jac. I : 23.

2) Onder *meer realiteit* te bezitten, is naar Berkeley te verstaan: »sterker aandoen, meer gerangschikt en bepaald zijn en niet willekeurige gestalten van den waarnemenden geest zijn". Principles XXXVI.

3) De divers. Q Q. 83, 9. 46, nr. 2. Ik liet deze plaats onvertaald, omdat m. i. *rationes* hier in 't Nederl. en *principales* evenmin, met volkomen juistheid kan worden vertaald. Overigens merk ik nog op, dat de bepaling door Aug. gegeven is van de goddelijke ideeën; op de aangehaalde woorden volgt: »*quae ipsae formatae non sunt, ac per hoc aeternae et semper eodem modo se habentes, quae in divina intelligentia continentur*".